

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.147 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» на підставі прилюдного захисту дисертації «Військові походи Скьольдунгів (VII-X ст)» 7 лютого 2024 року.

Райтаровська Наталія Григорівна, 13.03.1994 року народження, громадянка України, освіта повна вища. У 2017 році закінчила Львівський національний університет імені Івана Франка, отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Історія», здобула ступінь магістра з відзнакою та отримала професійну кваліфікацію «Історик, викладач історії». У вересні 2017 року поступила на навчання в аспірантуру на кафедрі історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка, форма навчання очна, яку завершила у вересні 2021 року.

Дисертацію виконано на кафедрі історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: **Овсінський Юрій Володимирович**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Здобувачка має 10 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, 3 статті у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Райтаровська Н. Скандинавсько-слов'янські зв'язки у VIII-X ст. (на прикладі політики данських Скольдунгів). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. Збірник наукових праць. Вип. 19- 20. Львів, 2018-2019. С. 35-48.
2. Райтаровська Н. Західний вектор політики Скьольдунгів наприкінці VIII – у першій половині IX ст. (на прикладі Каролінзької імперії). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету* 2020. Випуск 21. С.147-157.
3. Райтаровська Н. Руські землі у міжнародному житті Європи в VIII-Xст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки» / редкол.: В. В. Трофимович (голов. ред.) [та ін.]. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. Вип. 32. С. 120-127.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. **Онищук Ярослав Іванович**, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри археології та історії стародавніх цивілізацій Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, без зауважень.

2. **Івангородський Костянтин Васильович**, доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Не заперечуючи авторського бачення проблеми, хотілося б звернути увагу на запропоновану структуру дисертації, оскільки видається більш логічним починати пропоноване дослідження зі становлення династії Скъольдунгів, її генеалогії та взаємин із тогочасними країнами Західної Європи, хоча б з огляду на більшу динаміку походів на ці країни через географічну близькість. Натомість проблематика взаємин династії зі східноєвропейським регіоном краще виглядала б у якості завершальної частини роботи. Доречним, з нашого погляду, було б не виділяти як окремих розділ аспект «озброєння та військової тактики вікінгів», включивши його до четвертого розділу як один із підпунктів.

2. Обраний авторкою «метод сходинок» стосовно аналізу історіографії теми виглядає не зовсім вдалим, оскільки не дає повного уявлення про її розробленість у науковій літературі. Варто було б все ж таки зосередитись на національно-хронологічному підході (тобто, розглянути окремі історіографічні традиції на певних етапах – домодерний, модерний, радянський, сучасний тощо). Зокрема, це дозволило б уникнути деяких неприємних означень, приміром, коли Д. Іловайський або В. Фомін названі 8 радянськими істориками, тоді як перший до, а другий – «пострадянський». Можливо саме через це в аналізі історіографії відсутня творчість Л. Клейна (як і його учнів) – одного з найвідоміших «радянських норманістів». Водночас варто зауважити, що крім О. Щодри (с. 32) проблематику ранньої Русі (зокрема й щодо відносин зі Скандинавією) в українській історичній науці досліджували та й досліджують такі історики, як О. Толочко, В. Ричка, М. Котляр, О. Моця, С. Конча та ін.

3. Упевнені, прикрим недоглядом у переліку джерел, залучених до дослідження (с. 38), стала відсутність «лінгвістичних джерел» (зокрема, топонімічних, фольклорних, агіографічних, рунічні написи) та їхній аналіз й інформативна репрезентативність. Не заперечуючи важливості долучення до дослідження ПВЛ (с. 44), все ж таки варто було б звернутися до більш новітніх досліджень цього джерела (не обмежуючись аналізом досить тенденційних О. Шахматова, Б. Рібакова, А. Кузьміна), приміром, О. Толочка, Дж. Лінда, Д. Островскі, А. Гіппіуса, В. Русінова, Г. Прохорова, В. Арістова та ін. Більше уваги слід було приділити й значенню для дослідження археологічних джерел, а не обмежуватись запевненням: «Детальніше про нові інтерпретації археологічних досліджень йтиметься в наступних розділах».

4. Значно покращило б дисертацію й окреслення теоретичних нюансів пропонованої проблематики, зокрема розуміння її авторкою окремих термінів, явищ, процесів. Скажімо, у тексті постійно зустрічаються «різні» вікінги (данські, шведські, норвезькі), втім незрозуміло, чим вони відрізнялися – етнічно, соціально, культурно (можливо, цей феномен потребує додаткової класифікації?). Не завадило б уточнити і такі поняття, як «скандинавський етнос», «антський союз племен», «список племен», «конгломерат слов'янських племен», «дани», «руси», «сакси», «ободрити», «варяги», «хозари» тощо. Показово, що проблематика етимології терміну «конунг» аналізується вперше на с. 140, хоча до того зустрічається постійно. При цьому залишилося непроясненим, чим він 9 відрізняється (чи не відрізняється) від не менш часто вживаного терміну «король»? Поза увагою залишилася й специфіка соціальної структури «вікінгів», особливість організації, ієрархії, культури їхньої «спільноти», природа та чинники мотивації у здійсненні походів тощо.

5. У цьому ж контексті не завадило б зупинитися й на тому, в який спосіб загалом функціонували скандинавські ранньодержавні інституції («династія», «конунг», «королівство», «тінг» тощо), якими власне були процеси і форми державотворення в межах дохристиянських соціумів «вікінгів», якою була модель їхньої політичної еволюції? Яку власне форму мало переддержавне життя скандинавських спільнот – плем'я, союз племен, вождівство (chiefdom) або якісь інші сегментарні структури; та як розвивалися сусідні спільноти, в тому числі слов'янські? Такий підхід значно поглибив би й розуміння архаїчності дискусій кількасотлітньої давнини в рамках схеми «норманісти–антинорманісти», притаманних дотепер російській історіографії, котра зациклена на імперській оптиці. До речі, стосовно «політизації Рюрика» сьогодні в останній авторкою приділено, на жаль, не так багато уваги (с. 80).

6. На с. 70 Н. Райтаровська відзначає, що «данські конунги намагалися створити у Фризії зручний плацдарм для своїх походів на Європу, що відображає карта їхньої подальшої експансії». При цьому, на жаль, доводиться лише приблизно уявляти собі таку «карту», так само, як і карту походів, які здійснювали в ті часи Скьольдунги. Очевидно, було б цілком доречним створити подібні мапи та розмістити їх у «Додатках»

7. Значно покращило би стилістику дисертації й уникнення її авторкою дещо декларативних тверджень. Приміром, необґрунтованими виглядають наступні постулати: «він належав до династії Скьольдунгів, інакше б не міг розраховувати на значну підтримку серед знаті» (с. 70); «заснування держави Рюриком не мало сенсу, оскільки вона тут вже існувала» (досить дискусійне твердження, як і наступне), «інформація про існування антського союзу племен VI ст.» (така інформація відсутня, це дуже 10 гіпотетичне й ангажоване припущення модерних істориків) (с. 21); «вже давно доведено, що поляни входили до конгломерату слов'янських племен» (досі не доведено, а сучасні фахівці все більше схиляються до думки, що літописець їх просто вигадав; окрема опція –

термін «конгломерат племен») (с. 85); «на ранніх археологічних горизонтах Києва переважає слов'янський елемент, а хозарський майже відсутній» (археологічні артефакти не мають «етнічного» забарвлення, тоді як академік П. Толочко тут явно перебуває в архаїчній методологічній позиції, адже засновувати Київ і жити в ньому мали не обов'язково всі «хозари», чи то «скандинави», а представники їхніх еліт, які організували місцевих «слов'ян») (с. 85); «зрозуміло, що автор ПВЛ отримав завдання від князя легітимізувати військовий переворот» (і не зрозуміло, і наївно – жодного документального підтвердження цьому немає!) (с. 87); «навколо Києва у IX ст. існувала могутня держава, яка мала значний вплив на геополітичну ситуацію в регіоні [, а] її правитель носив титул кагана» (с. 96); «етимологія [титулу конунг] досі залишається дискусійною, адже не має чіткого перекладу із давніх скандинавських мов» (і не може мати – тут явно глибше лінгвістичне коріння, швидше за все, властиве багатьом «індоевропейським мовам», що засвідчує спільний корінь «кн» («kn») у таких словах, як «князь», «king», «knight», «knecht», «хакан» (він же «каган») тощо, а це, своєю чергою, наводить на думку, що й «конунг» («konungr») – лише версія означення військового ватажка, що в ході політичної еволюції перейшло в титул правителя, адже саме «вожді» засновували й очолювали ранні «держави») (с. 140); «росіян тішать проімперські почуття, що перша столиця Київської Русі не Київ, а Стара Ладога» (ні, навпаки, зовсім не тішать, особливо В. Путіна; якби тішили, то українці ніколи б не зіштовхнулися із «Київ за три дні») (с. 167).

3. Шеломенцев-Терський Святослав Володимирович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська Політехніка» МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Завдання дисертації полягає у тому, щоб дослідити а не вивчити суть проблеми. Також об'єктом дослідження має бути діяльність представників династії Скульдунгів, адже особистості – це суб'єкти, а не об'єкти. Невдалим є формулювання предмету дослідження: «особливості походів представників династії Скульдунгів у VII–X ст. у різних країнах тогочасної Європи» Особливості не можуть бути предметом дослідження, тому що їх ще потрібно з'ясувати.

2. Також в «українській» частині дослідження не враховано увесь спектр археологічних знахідок, які опосередковано підтверджують стале перебування на цій території представників скандинавської еліти. Зокрема не враховано, як низку давніх знахідок (наприклад, як меч X ст. з Пляшевої, знамените князівське поховання в човні у Галичиній могилі), так і новіших (наприклад, зібраних на землях Південного Побужжя), які свідчать про паралельне освоєння вікінгами обидвох шляхів із Прибалтики до Чорного моря: Дніпровського та Дністровсько-Бузького.

3. Попри ґрунтовний аналіз закордонних досліджень упущені згадки про важливі досягнення українських вчених. Зокрема, усталений на сьогодні і науці факт існування Новгороду лише з другої половини X ст. в Україні вперше свого часу довів Юрій Диба. Вказаний дослідник уже давно заявив про себе, як професійний історик-медієвіст. Попри його окремі новаторські ідеї, що поки недостатньо сприйняті в історичному середовищі, йому належить чимало цікавих і неординарних досліджень. Зокрема, тісно пов'язане із діяльністю скандинавів на Русі його недавнє ґрунтовне монографічне дослідження витоків українського герба – Тризуба, яке з великим інтересом зустрінуто, насамперед, провідними українськими професійними істориками-геральдистами.

4. **Филипчук Олександр Михайлович**, кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Перейдемо, перш за все, до дрібних дискусійних аспектів, які виникли при перечитанні першого розділу дисертаційної роботи. Щодо огляду історіографії, то, Дмитро Іловайський та Вячеслав Мошин, звичайно, не є радянськими вченими (с. 22). Навряд чи можна зараз писати, що П. Соєр «слухно зауважив на відсутність археологічних джерел та даних топоніміки, які б свідчили про масштабну колонізацію шведами території Східної Європи». (с. 24). Все ж більшість знахідок скандинавських старожитностей України були опубліковані лише нещодавно, то не дивно, що Петер Соєр не міг врахувати усю сукупність даних. Русько-візантійську угоду варто все ж датувати 944 р. (як у «ПВЛ»), а не 945 р. (як це робить Райтаровська, с. 27). Сумнівним є резон додати до гарного історіографічного огляду аматорських робіт на кшталт Лідії Грот (с. 28) чи тим більше Олени Галкіної (с. 30). Щодо руського каганату, то дослідниця чомусь пропустила важливі роботи Петера Гольдена, Дональда Островскі та Ільдара Гаріпжанова. Остання, як раз й додає лінгвістичних аргументів до тлумачення руського каганату IX ст. як історіографічного фантому. Не до кінця є зрозумілою позиція Райтаровської щодо датських хронік. Якщо дослідниця не використовує повідомлення Адама Бременського після 930-х рр., то чому далі йдеться про Саксона Граматика та «Хроніку датських королів», які до певної міри ґрунтувалися на роботі Адама Бременського? Підтримуючи акцент дослідниці на Шестовиці, прикро, що остання найбільш ґрунтовна публікація матеріалів Шестовиці залишилася не зною для авторки (A Viking Century. Chernihiv Area from 900 to 100 AD, ed. S. Stepanenko, Paris: АСНСВYZ, 2022). Після виходу у світ другого видання рунічних написів Єлени Мельнікової, додалася ще велика їх частина, частково опублікована у журналі «Футарк». Роботи Т. Нунена згадані дисертанкою є звичайно важливими, але вже застарілими, як й інші праці перелічені на с. 53. Найбільше значення зараз мають каталоги, складені Г.

Рісплінгом та М. Янков'яком (проект «Дірхеми за рабів»), на жаль, не згадані в роботі.

2. У другому розділ розпочинається із важливої дискусії про походження Рюрика, однак мало вмотивованим є розлогий вступ до «теми» (с. 61-71). Дещо плутаним є виклад дисертантки ономастикону перших руських князів. Підтримуючи авторку в її думці щодо скандинавського походження як Рюрика, так й Олега, Ігоря і Ольги, все ж використання лише історіографічних робіт явно тут не достатнє. Авторка мала би провести невелике дослідження присутності імені Рюрик в скандинавських рунічних написах, це стосується й імені Ігор. Щодо скандинавської огласовки імені Ігор, то не має потреби заходити аж до XII ст., вже Ліупранд Кремонський називав руського князя «Інгер». Тут і далі має місце цитування праць аматорів. Якщо роботи С. Гедеонова вже давно викреслені із вжитку, то це стосується також й Д. Іловайського, А. Кузьміна та інших, які чомусь щедро цитує дослідниця. Натомість, не згадані найбільш важливі праці на цю тему, які належали німецькому історичу та лінгвісту Готфріду Шрамму.

3. Як й слід того очікувати, окремі висновки вимагають дискусії. Зокрема, Райтаровська вважає, що «з вищесказаного випливають висновки, що навколо Києва у IX ст. існувала могутня держава, яка мала значний вплив на геополітичну ситуацію в регіоні. Її правитель носив титул кагана та провадив активну зовнішню політику у Східній Європі, яку відобразили практично всі відомі джерела із сусідніх країн». Як раз «усі відомі джерела» й не знають «могутньої держави» русів в Середньому Подніпров'ї чи деінде в IX ст. Важливо те, що оминає дослідниця, у Середньому Подніпров'ї досі не знайдено скандинавські старожитності у «критичній кількості» датовані IX ст., достатні для доведення скандинавської (руської присутності). Ба більше, як показує маршрут русів за Сен-Бертинськими анналами, підкріплених знахідками візантійських печаток та монет в Данії та Швеції, «резиденція» цього князька русів («ім'я» якого передається як «хаканус») знаходилася явно на Півночі, скоріш за все, у Бірці.

4. Не менш дискусійне й інше твердження дослідниці про функціонування Дніпровського відтинку шляху «з варяг у греки» вже з початку IX ст., а то й раніше. На жаль, нічого про це свідчить: відсутні традиційні маркери торгового шляху аж до середини X ст. Шлях відкриває лише русько-візантійська угода 911 р.

5. Щодра Ольга Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних галузей історичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. На наш погляд, історіографічний огляд треба було починати з вітчизняної історіографії, що дозволило б виразніше показати недостатнє опрацювання в ній даної проблематики та її актуальність. В зробленому дисертанткою огляді за “методом сходинок” (по важливості), в якому вітчизняна і зарубіжна

історіографія подаються в перемішку, цей аспект дещо губиться. Огляд сучасної російської історіографії в основному включає праці неонорманістів, які перейняли і розвивають найбільш одіозні ідеї російської імперської історіографії XVIII-XIX ст., намагаючись перетягнути Русь на північ Східної Європи з допомогою того ж з такої норманізму. Для об'єктивнішої картини в історіографічному огляді треба було більше уваги приділити працям їх опонентів, зокрема, А. Кузьміна, Є. Галкіної, В. Фоміна, А. Селіна і ін., які наводять серйозні контаргументи неонорманській версії походження Русі. В тексті роботи дисертантка іноді посилається на названих істориків, однак в історіографічному огляді аналіз їх праць і концепцій фактично відсутній.

2. Більш об'єктивному висвітленню теми посприяло б також ґрунтовніше опрацювання праць провідного німецького археолога-славіста Йоахіма Геррмана, автора численних праць із ранньосередньовічної історії поморських і полабських слов'ян, що базуються на новітніх археологічних дослідженнях і доводять, що в ранньому середньовіччі економічно швидше розвивалися слов'янські регіони південно-західного узбережжя Балтійського моря порівняно зі скандинавськими північними, що привело дослідника до висновку, що слов'яни були піонерами в прокладанні торговельних шляхів і розвитку міжнародної торгівлі на Балтиці. В тексті дисертації авторка в кількох випадках посилається на Й. Геррмана, однак по-суті ігнорує його основні висновки. Авторка надміру довірливо ставиться до тенденційних концепцій «старих» норманістів і сучасних «досліджень» Ладозької археологічної експедиції, на яких базуються заполітизовані версії сучасних російських неонорманістів про, нібито, провідну роль скандинавів у балтійській торгівлі і торгівлі з арабським Сходом, про функціонування т. зв. Великого Волзького (Каспійського) шляхів. Суперечить фактам (зокрема наведеним в дисертації) висновок про те, що балтійську торгівлю в ранньому середньовіччі контролювали дани. Авторка вказує на те, що в лише в п'ятьох із 620 данських рун згадується Східна Європа (у двох із 600 норвезьких і у 120 з 3000 шведських). Жодна з них не датується IX ст. Це красномовно свідчення, що до кінця X-початку XI ст. скандинавів і данів, зокрема, Східна Європа практично не цікавила. Інформація рун добре корелюється з інформацією саг, які також починають згадувати про Східну Європу лише наприкінці X – на початку XI ст. і першими руськими князями, яких вони знають, є Володимир Великий і Ярослав Мудрий.

3. Звернувшись в основному до історіографії норманського напрямку, дисертантка певною мірою потрапила під її вплив. В другому розділі, розглядаючи версії походження літописного Рюрика, авторці варто було б згадати праці європейських інтелектуалів Готфріда Ляйбніца, Сігізмунда Герберштейна, Клода Дюре, які свідчать, що до XVIII ст., до появи робіт німецьких істориків-норманістів, які працювали в російській Імператорській академії наук, в європейській історіографії переважаючою була версія слов'янського походження варягів і Рюрика. Використання вказаних праць

посприяло б більш об'єктивному висвітленню цього дискусійного й заполітизованого питання, адже тема дисертації не змушує доводити один із постулатів норманізму. Натомість авторка зосереджується на версії Фрідріха Крузе про данське походження Рюрика та його послідовників. Не варто було ще більш ускладнювати дисертаційне дослідження включенням сюжетів, що не мають до прямого стосунку до теми, як, наприклад, про заснування Ладоги, про локалізацію Руського каганату і Гольмгарда, про походження назви "Русь". Вони лише перевантажують текст і відволікають від головних питань. У контексті теми, на наш погляд, треба було обмежитися критичним аналізом данської версії походження Рюрика та літописної легенди про прикликання загалом, і аналізом ще більш, на наш погляд, міфічної версії про діяльності на сході Рагнара Лондброка та його сина Гвітсерка, якого Леонтій Войтович ототожнює з Аскольдом. Всі інші сюжети можуть бути предметом окремого дослідження, а висвітлені побіжно, вони лише викликають нові питання.

4. Подаючи суперечливі повідомлення джерел та історіографічних досліджень про діяльність данів на сході, авторка робить висновки, логіка яких не завжди зрозуміла. Як можна зрозуміти зі змісту другого розділу, авторка загалом сприймає версію данського походження літописного Рюрика, водночас 5 вона вважає можливою і діяльність Рагнара Лондброка і його сина Гвітсерка в Подніпров'ї. Залишається незрозумілим: ким тоді був Аскольд - боярином Рюрика (як вказує літописець), чи сином Рагнара Лондброка (на що нічого не вказує). А може він був нащадком Кия, про діяльність якого повідомляється в недатованій частині ПВЛ. Літописна легенда має також аналогію в середньовічній вірменській хроніці Тарона. Польські хроністи Ян Длугош і Мацей Стрийковський також вказують, що династія Кия довго правила в Русі аж до часів Аскольда, якого вони називають нащадком Кия. І нічого не повідомляють ні про Рюрика, ні про Гвітсерка. Версія слов'янського походження Рюрика хоч і не бездоганна, але все ж краще підкріплена джерелами, аніж дві данські версії. Дисертантка згадує про неї, однак чомусь вважає більш ймовірними обидві данські версії походження руської династії. Літописну легенду про прикликання варягів скептично сприймають навіть сучасні західні норманісти. Ще більшу критику викликає версія про Рагнара Лондброка і Гвітсерка. В IV розділі роботи, у якому йде мова про діяльність данів на заході континенту, авторка відзначає розбіжність думок з приводу як самого існування Рагнара Лондброка (є припущення, що це лише міфічний збірний образ), так і з приводу датування його життя (чи то 8, чи то 9 ст.). Дисертантка вказує, що "у джерелах скандинавського походження навколо цього конунга виросла велика кількість міфів. Одним із них є міф про нібито великі завоювання Рагнара Лондброка та створення ним держави, яку успадкували його нащадки". Вона наводить думку англійської дослідниці Елізабет Роу, яка назвала цей міф "Імперією вікінгів", що виник в період піднесення данського королівства і "втілював імперські амбіції данських королів" (с. 142-143). Цю інформацію

доцільно було подати раніше – в другому розділі, у якому авторка згадує про діяльність Рагнара на сході і пише про нього як про реального історичного діяча. Якщо Рагнар – міфічна постать і Імперія вікінгів – історіографічний міф, то взагалі чи варто цей міф прилаштовувати до нашої історії, до утворення Русі.

5. Однак непереконливими є спроби довести подібність і синхронність діяльності данів у західній і східній Європі. Зокрема для підкріплення цієї тези авторка пише про те, що, дани, які, нібито, контролювали балтійську торгівлю, у VIII ст. заснували в землі слов'янського племені ободритів місто Рерик, як свою факторію, а на початку IX ст. (808 р.) напали на нього і знищили (свою факторію?), а купців і ремісників вивезли до Хедебю. Однак, як свідчить Адам Бременський, Рериком дани називали слов'янське місто Веліград, яке латиномовні хроністи називали також Магнополісом. Обидві назви слов'янська і латинська означали “велике місто”. Після німецької експансії в землю ободритів місто було перейменоване на Мекленбург, що також означає “велике місто” і є калькою слов'янської назви. Німецький хроніст, жодним словом не згадує, що це місто було факторією данів. Як довели німецькі археологи (Й. Геррман) слов'янський Веліград був заснований у VI ст., там знаходилася резиденція ободритських князів, отже, він не міг бути факторією данів. В слов'янському балтійському Помор'ї, окрім Веліграда, були такі великі, як на той час, торговельні і культові центри, як Старіград, Веліград, Ретра (Редегост), Волин, Аркона, Ругард, Колобрег, Диммін, Штеттін та ін. В середині VIII ст. вони вже були задіяні в трансконтинентальній торгівлі, про що свідчать скарби арабських дирхемів. Перші міста данів, як вказує сама дослідниця (с.101), з'являються лише у IX-X ст. Хедебю, яке перетворилося у відносно великий центр лише в другій половині IX ст., не міг конкурувати зі містами поморських слов'ян. На нашу думку, інформація писемних і археологічних джерел не дає підстав говорити про домінування данів на Балтиці у IX ст.

Загальна оцінка роботи і висновок.

Дисертація Райтаровської Наталії Григорівни на тему «Військові походи Скьольдунгів (VII-X ст.)» є самостійною та ґрунтовною науковою працею, що виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності. Робота є першим комплексним дослідженням династії Скьольдунгів в українській історіографії. Обґрунтовано шляхи становлення основної гілки династії Скьольдунгів на данському престолі та налагодження дипломатичних відносин з довколишніми країнами. Досліджено вплив «морських конунгів» на розвиток європейських країн на прикладі Рагнара Лодброка, походи вікінгів в Англію та утворення Денло. Висвітлено вплив представників династії Скьольдунгів на розвиток міжнародної торгівлі. Також здобувачкою проаналізовані такі дискусійні проблеми, як походження літописного Рюрика та Аскольда.

Дисертаційна робота Райтаровської Н. Г. на тему «Військові походи Ськільдунгів (VII-X ст.)» за змістом, рівнем наукової новизни, практичним значенням та характером висновків відповідає галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 032 «Історія та археологія» та сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», а також затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Райтаровська Наталія Григорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Результати відкритого голосування: «За» - 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» - 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.147 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує Райтаровській Наталії Григорівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Голова
спеціалізованої
вченої ради
ДФ 35.051.147

доц.
Ярослав ОНИЩУК

